

Villanások az 1848-as nyíregyházi tavaszról

Nyíregyháza mindennapi életéről az 1753-as újratelepítésétől kezdve számos forrás tudósít. A megye legnépesebb közösségének előjáró testületei működésükről folyamatos és részletes jegyzőkönyvet vezettek, sőt a XIX. század elejétől az igazgatást, gazdálkodást irányító tisztségviselők is mind több írásbeli feljegyzést készítettek és hagytak az utókorra.¹ Lejegyezték a városban történeteket az evangélikus egyház papjai és tanítói is.²

A gazdag forrásanyag folyamatossága azonban 1847 végén megszakad és a közigazgatási iratok segítségével majd csak 1848 áprilisától, májusától követhető nyomon újra a múlt. Mi történhetett Nyíregyházán 1848 tavaszán, amiről nem tudósítanak a városi tanács hiányos vagy hiányzó jegyzőkönyvei, iratai, amit nem részletez a néha oly bőbeszédű egyházi Történetkönyv?

A kérdés megválaszolásához csak információmorzsák állnak rendelkezésünkre. Az egyik ilyen Lukács Ödön evangélikus lelkész várostörténeti munkájában olvasható. „A márcz. 15-iki nagy események hire villám szárnyakon járta be a várost, mindenfelé élénk csoportok alakultak, — a köz helyek megteltek estvénkint, s a közeli nagy események elősejtelve s márcz. 15-ének igézete alatt forrongásban voltak a kedélyek...”³

A lelkesedés áthat azon a beadványon is, amelyet Benczúr Miklós ügyvéd, az itt élő nemesek egymás közötti ügyeit intéző hadnagyi szék főjegyzője több társával aláírva uttatott el a városi tanácshoz. Ebben javasolták a Pesten történt események helyi megünneplését, valamint a változás érzékeléseként azt szerették volna elérni, hogy a város kérelmet nyújtson be a forradalom hírére összeülő megyei közgyűléshez, amelyben felveti a községek képviselőit is.

Már a XIX. század első harmadára a földesuraitól Szabolcsban egyetlenként megváltakozó, a polgári fejlődés útján elinduló Nyíregyháza lakossága az országos események sodró lendületében is szeretett volna részt venni. A többi városhoz hasonlóan március 31-i közgyűlésükön⁴ a nyíregyháziak is két tagú üdvözlő küldöttséget választottak az ékesszóló ügyvéd, Benczúr Miklós és a város gazdasági és igazgatási elitjébe tartozó, a nemesek hadnagyi székének többször is előjárót adó Kovács család egyik tagjának, Ferencnek a személyében. Továbbá fogadták és viszonzták a forradalom mellett hitet tevő átiratokat.

Ha hivatalos iratokból többet nem tudhatunk meg arról, hogy mi történt Nyíregyházán 1848 tavaszán, de a város közhangulatáról, a pesti események híret halló és olvasó előjáróság intézkedéseiről, a fővárosba utazó küldöttség által közvetett nyíregyházi véleményekről kedves kis epizódokat olvashatunk Benczúr Miklós húgának, Zsuzsannának fél évszázaddal az események után íródott — elfogultságtól sem mentes — visszaemlékezéséből, valamint a Pesti Divatlapból.

Bár a közölt források csak parányi színfoltok, villanások, de talán egy apró fényt gyújtanak az eddig a múlt jótékony homályába vesző események megismeréséhez.

FÜGGELÉK

Benczúr Miklós és társai beadványa a városi tanácshoz a március 15-i pesti események megünneplése és az állandó bizottmány előkészítése tárgyában

Nagyérdemű Közönség

Az európai legújabb események megtették hatásukat. Az isten emberében az ész a felvilágosodás fokára hágott s a nemzetek rendeltetésük helyéhez, a dicsőség üdvéhez, az általános szabadsághoz emelkednek. A nagy Isten szereti nemzetünket, mert míg az olasz, francia avagy lengyel százezer ember élet romjain tűzheti ki csak a győzelem zászlaját, a magyar nemzet emberáldozat nélkül vívta ki szívügyeit. A szabadság sugarai dicsőségesen támadtak a magyar nemzet fölé mint a tavaszi napnak teljes pompája. A legújabbban érkezett hírlapokban ezt olvassuk: „A főrendi tábla minden változtatás nélkül elfogadta az alsó táblának politicalai teendőink iránti feliratát”, s e szerint a törvényhozó testület egyetértőleg a népnek, a nyolc századon át elnyomatott népnek üdvé fölé kimondá óhajtott, kegyes ítéletét. Az ide fektetett hírlapi félvéből kitűnik, hogy az ott elősorolt 12 pont a méltóságos Helytartótanács által is el lön fogadva s Buda-Pest az ország szíve örömittasan ülte meg a nagyszerű ünnepet. De a szívlüktetései minden erekbe elhatnak, s Nyíregyháza városának polgáraiban is csak oly nemes vér buzog, mint a budapesti polgártársainkban, s a nagy öröm az ország szívéből is ide hatott mihozzánk, s a nagyszerű napot, március hó 15-ét meg nem ünnepeelnünk polgári bűn lenne. Mihez képest neveink aláírásával kérjük a nemes városi közönséget polgári bizodalommal, hogy egy ünnepély rendezésére s ha nem is az egész város, de legalább a középületek kivilágosítására készülleteket s intézkedéseket megtenni szíves legyen. Egyszersmind arra kérjük a nemes városi közönséget, hogy a holnapi napon tartandó megyei közgyűlésre⁵ egy kérelmet beadni méltóztassék, miszerint tekintve a legújabb eseményeket, a megye rendei engedjék meg, hogy minden községek kiküldendő képviselőik által a megye dolgaiba s tanácskozásaiba, így a mellélkelten a bekövetkezendő tisztújításba⁶ is befolyhassanak, mert a nép egyetértése most elmúlhatatlanul szükséges.

*Tisztelettel maradunk Nyíregyházán, 1848. március hó 26-án
A nemes város közönségének alázatos szolgálói*

*Benczúr Miklós nemesek főjegyzője
Szénfy Gusztáv ügyvéd
Kralovánszky Móric
Meskó Pál
Tregjár Pál
Gyürky Sándor
Vidliczkay József
Blahunka József*

SZSZBML V. B. 133. Nyíregyháza mezőváros tanácsának iratai. Tanácsi iratok. Levelek 1848. 3/262. 1848:1.

Nagykanizsa város felhívásának nyíregyházi fogadtatása

Olvastatott Nagykanizsa város népe nevében Albanich Flórián vicebíró, Babochay János népszószóló és Tóth Lajos főjegyző által aláírt és városunknak küldött felszólító levél, melyet a hazához, felséges királyunkhoz és Magyarország lelkes rendeihez tisztelettel intézett s örömét, háláját s óhajtásait nyilvánító nyilatkozatát 13 ezer polgár őszinte érzelmei hű tolmácsául rekesztvén, városunknak is hála s örömeiről felfedezése s nyilvánítása végett felhívatik és megemléttetik, hogy jelszavunk legyen: éljen a király! Éljen a Szabadság! Egyenlőség! Testvériség! Éljen a rend és a békesség! Óhajtásait 12 pontokban foglalván, melyek már eddig nagy részben az összeülő ország rendei által elintéztettek.

A lelkes Nagykanizsa város népe őszinte felhívása testvéri rokonszenvvel fogadtatván — miután a nemes közönséggel is e tanácsülésből közöltetett s ott is hasonló szíves érzellemmel fogadtatott, ezen rokonszenvünk Nagykanizsa város közönségének nyilváníttatni rendeltetik.

SZSZBML V. B. 133. Nyíregyháza mezőváros tanácsának iratai. Tanácsülési iratok. Jegyzőkönyvek 1848-1849. 1/261. 1848. április 7. 6069. sz.

Benczúr Zsuzsanna emlékképei a forradalmat üdvözlő nyíregyházi küldöttség pesti útjáról

... ahogy múltak az évek s beérkezett az 1848-i év, Meskó Pál⁷ volt az első, ki híret hozta a politikai nagy eseménynek az özvegy⁸ házához. A városban forrongtak a kedélyek, a március 15-i események után Nyíregyháza is megmozdult, és a képviselő elhatározta, hogy küldöttségileg megköszöni Pestnek, mit az az országért tett. Népgyűlés lett kihirdetve, és a népgyűlésen a Kralovánszkyak⁹ közbeszólása dacára Benczúr Miklós [lett] megválasztva egyhangúlag városi képviselőnek. Miklós megköszönte a bizalmat és kijelentette, hogy csak úgy fogadja el a megbízást, ha melléje társul Kovács Ferenc adatik.

Koppant nevetéssel fogadták ezt a körültre állók tudva, hogy Kovács Ferenc csaknem a feje a Benczúrok ellenpártjának.

Kovács Ferenc pedig odaállva Miklós elé fejcsóválva mondá:

– Mégiscsak huncut gyerek vagy te öcsém! Legyőzől mindenkit nagy tapintatosságod által. No, nem bánom hát, megyek veled.

Így lett megválasztva Nyíregyháza városának két első képviselője. Zúgott a város, énekelték a „Talpra magyar”-t mindenfelé.

Miklós elutazott Pestre. Benczúr János¹⁰ már várta őt a kitűzött helyen, s meg volt lepve, midőn meglátta Kovács Ferenc előzékenységét maga és öccse iránt.

Amint kipihenték magukat, Miklós azonnal szabóhoz hitta képviselőtársát, ki csodálkozva kérde annak okát.

– No hát — mondá Miklós — csak nem akarunk szégyenére válni a városnak. Csak nem lépünk fel pantalanban¹¹ és frakkosan. Nekem kard és magyar díszruha kell! És bátyám is így fog fellépni.

– Hát hisz én magammal hoztam a magyar ruhámat és kardomat.

– Brrrrr, aztán hány száz éves az a ruha? Nekem új ruha kell!

És Kovácsnak csakugyan engednie kellett ebben.

És amidőn állást foglaltak a Múzeum csarnokán¹² mindenkinek feltűnt a csinos ifjú és az öszbevegyült hajú termetes, elegáns férfiú. Miklós előtt egy fiatalember beszélt, kifejezve mély háláját Pest városának a március 15-i napért. Folyton és folyton hangoztatva köszönetét. Erre aztán Miklós lépett fel az asztalra Kovács Ferenc kíséretében. Mind a ketten díszmagyarban, sastollas kucsmában és kardosan. S mialatt állást foglaltak, az asztalon egetverő „éljen” hasította meg a levegőt. A Múzeum lépcsőalján, a kertben és az országúton mintegy 20.000-re menő néptömeg nagy zaj, éljenzés és mozgással fejezte ki nagy érdeklődését a fellépettek iránt. Kovács Ferenc zavarodottan hol Miklósra, hol a néptömegre tekintett. Végre Miklósnak egy intésére mély csend állott be, olyannyira, hogy egy légy zümmögését is hallani lehetett. És Miklós erre kardjára téve a jobbját, ekképpen kezdé beszédét:

– Mi Nyíregyháza városának, mint 24.000-rel számláló polgárok küldöttei nem jöttünk Pest városának a tettét megköszönni, sőt ellenkezőleg, Nyíregyháza azért küldött ki bennünket, hogy figyelmeztessük Pest városát arra, mi a teendője és mi a magyar nemzet s az ország iránti kötelessége.

Éljenzés, zúgás, zaj keletkezett erre. Egyesek felrohantak a lépcsőre és vállaikra akarták emelni a beszélőt. Emez pedig varázsteljes tekintetével megállásra készíté a lépcsőn felfelé törekvőket, s kezének egy mozdulatával csendre inté a zajongókat. Aztán bár nem erős, de kellemesen csengő hangon és a legtávolabb állók által is megértve folytatá beszédét:

– Polgártársak! Amit Pest tett, azt hasonló körülmények közt Nyíregyháza is megtette volna. De szerintem megtette volna ugyanezt az országnak minden kötelességet tudó városa. Ezért tehát nem jár köszönet. Azonban a magyarok Istene oly álláspontra helyezé Pest városát, melyen elsősorban is őt illeté meg a vezérszerep. De hogy Pest városa meg tudjon felelni ezen szerepnek, a magyar nemzetnek kötelessége őt ebben támogatni azáltal, hogy kifejezze előtte kívánalmait. Ez az, amiért mink Nyíregyháza városa által ideküldeténk!

Ezután ecsetelné kezdé a mohácsi vész utáni napokat, azt az időt, melyben az ország Ferdinánd ausztriai herceg kezére került. Felhozta II. András Aranybulláját, a jogokat, melyek ezáltal a főnemességre — szerinte — törvénytelenül szállottak anélkül, hogy azok többet tettek volna az országért, mint akár a köznemesek vagy a közkatonák. Felhozta a Pragmatica Sanctiot is és kimondá, hogy ezáltal Ausztriához csupán azok vannak kötve, kik azt aláírták, és minthogy a nép semmit sem írt alá s neki képviselői sem voltak ekkor, tehát a nép szabad s fenntarthatja jogait Ausztriával szemben. Ezután megmagyarázta, mit kérhet a nemzet V. Ferdinánd királytól, és mire kötelez Pest városa.

A beszéd rendkívül hatást idézett elő, fűlsiketítő\éljen közben ily szavak hallatszottak: menjünk Bécsbe! Bécsbe menjünk! Benczúr vezessen minket!

Miklós ismét felemelé a szavát:

– Nem lázítani, nem forradalmat előidézni jöttem én ide, hanem felvilágosítani a népet jogait illetve. V. Ferdinánd Magyarország királya, legyünk mi hűséges alattvalói amíg ő meghallgatva a nép szavát igazságosan kormányozza az országot. Ellenkező esetben ki lesz húzva hüvelyéből ez a kard, és ez a kar nem lesz utolsó a csatákban.

Most már semmi és senki sem tartóztathatta vissza a népet. Bódító éljenek közt felrohantak az emberek a lépcsőn, Miklóst és a társát lekapták az asztalról és karjaikon végighordták Pest utcáin.

Este fényes fáklyazenével tisztelték meg Nyíregyháza városa küldötteit.

Reggel Benczúr János lehangolva kereste fel öccsét, úgymond:

– No, te csakugyan befűtöttél nekem. Széchenyi István dühöng beszéded miatt, azt mondja, sajnál engemet, hogy ilyen fivérem van, hogy ezáltal nagyon ártottál előmenetelemnek. Dessewffy Emil meg azt mondja, hogy sok igazat mondtál, nagy lángésszel bírsz és hogy vigyázzak rád, hogy ne csinálj valami bolondot. Legjobb lesz, ha a 11 órai vonattal indultok Szolnokra és onnét gyorskocsin haza. És ha engem itt a mostani választásoknál ki nem neveznek a városnál hivatalnoknak, jó lesz, ha ott a városnál szerzel nekem valami hivatalt, amíg itt lecsillapulnak a kedélyek. Mert nekem az élet itt, hol mindenki Széchenyi ellen fordul, a helyzet tarthatatlan. Tudod, hogy én is mindenben a Széchenyi elvét vallottam. És most is azt mondom, hogy jobb Széchenyivel mint Kossuthal menni.¹³

Miklós lakása folyton körül volt véve emberekkel, mindenki látni s mindenki hallani akarta őt beszélni. Kovács Ferenc nagyon jól érezte magát Pesten, s nem nagy kedve volt a hazamenetelre. Annál kevésbé, mert a város küldöttségileg kérte meg Miklóst a maradásra, mivel ismerkedési estélyt akarnak rendezni tánccal összekötve.

Így hát maradni kellett. S az ismerkedési estélyen nemcsak pohárköszöntőket mondott, hanem táncolt is kivilágos-kivirradtig Pest leányival.

A hírlapok útján országszerte ismerték már ekkor a beszédét, és mindenütt magasztalták. Csak a Kralovánszkyak más oldalról fogták azt fel, nemcsak kárhoztatták, hanem fel is adták Miklóst mint lázítót, kérvényt beadva a városhoz, követelték megbüntetését mint Nyíregyházának az elárulóját. A kérvényt aláírta Kralovánszky András, Kralovánszky Frigyes, Kralovánszky Gyula, Kralovánszky Móric és Kovács Károly, a nemesek hadnagya.

Ez utóbbi nagy haraggal viseltetett Miklós ellenében, amennyiben ez Kovács Károlyt, ki mint nemesek hadnagya igazságtalanul ítélt egy szegény sorsú és amellet ártatlan ember ügyében, Miklós pedig ezen ügyet a megyei törvényszék elé vitte és ott meg is nyerte Kovács Károly ellenében, végnyomortól s börtöntől megmentve általa a szegény parasztot.

Hazajövelekor azonnal ment a városházára és népgyűlést követelt egybehívni. És ez csakugyan meg lett tartva április hó 26-án, s oly népgyűlés tartatott akkor Nyíregyházán, melynél nagyobb és népesebb azóta sem volt. Igen sokan bejöttek vidékről is meghallgatni Benczúr Miklóst, ki most tartotta beszámoló beszédét, és akit Nyíregyházán csak oly tüntetéssel fogadták, mint Pesten is.

Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Quart. Hung. 3688. Benczúr Zsuzsanna emlékirata 55-58. fol.

A Pesti Divatlap tudósítása Benczúr Miklós Pesten elmondott beszédéről

... a nyíregyházi küldöttség szónoka, Benczúr Miklós lépett az asztalra, s 24 ezer küldője nevében oly radikális szellemű politikai hitvallásokat nyilvánított, melyekhez hasonlót eddig még egy vidéki küldöttség ajkairól sem vala szerencsénk hallani. Mintegy vezéreszméül kijelentvén, miképp küldői Magyarországot független önállósága s méltósága legmagasabb fokára kívánják helyezni, a többi között elmondá, hogy a magyar király állandóan Budán lakjék, nemzetünk minden idegen országban követek által legyen képviselve, végül a magyar nemzet és az ausztriai ház közt kötött trónöröklési szerződést, a Pragmatica Sanctiót érvénytelennek, erejevesztettnek nyilvánítá, miután azt a nemzetnek csak egy töredéke, a nemesi kaszt és nem az összes nép köté. — Ezen elmés s határozott nyilatkozat roppant éljenzésben részesült, s Nyíregyháza községe egy perc alatt jelentékeny nevet vívott ki magának. Mindez április 9-én délelőtt történt az ellenzéki körben. ... Népgyűlés még aznap délután megtartott szokott helyén, a múzeum udvarán...

Pesti Divatlap, 1848. április 15. 479.

Jegyzetek

1. Nyíregyháza mezőváros iratai a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár őrizetében vannak.
2. A nyíregyházi evangélikus egyházközség élete által a város történetét bemutató, ún. Történetkönyv az egyházi levéltárban található. Susztek Sámuel nyíregyházi tanító 1830-1846 közötti naplója megjelent: *Galambos Sándor-Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapijai (Susztek Sámuel feljegyzései)*. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 1998. 1., 2. sz.
3. *Lukács Ödön: Nyíregyháza története*. Nyíregyháza, 1886. 278.
4. Az 1848. március 31-i közgyűlés jegyzőkönyve hasonló sorsra juthatott, mint a pesti küldöttség beszámolóját is tartalmazó április 26-i. A nyíregyházi tavasz egyik főszereplőjének, Benczúr Miklósnak a húga, Zsuzsanna emlékei szerint a városi iratokból kihúzták mindazt (talán meg is semmisítették?), ami a szabadságharc bukása utáni időkben a város vezetésére, lakosságára terhelő bizonyítékokat tartalmazott a márciusi forradalom fogadtatásával kapcsolatban.
5. A forradalom híre március 21-22-én jutott el Szabolcsba. A megyei közgyűlést március 27-re hívták össze.
6. Itt a megyei bizottmány megválasztása értendő, hiszen az 1848. XVI. tc. megtiltotta a megyei tisztújítást és csak a tisztviselők helyettesítését engedélyezte.
7. Meskó Pál 1845-től a város főorvosa volt.
8. Benczúr Miklós és Zsuzsanna édesanyja, özv. Benczúr Sámuelné Csikányi Erzsébet.
9. A Kralovánszky család a város gazdasági és igazgatási elitjéhez tartozott. Benczúr Miklós testvére, Adolf ügyvédi munkája során került ellentétbe velük, rájuk bizonyítva, hogy hűtlenül kezelték a város pénzét. Ettől az időtől kezdve a Kralovánszkyak és az őket támogató Kovácsok az ügyvédként és tisztviselőként dolgozó Benczúr család ellenpártjává váltak.
10. Benczúr János Miklós testvére volt.

11. pantallóban (férfi hosszúszerű nadrág)
12. A Pesti Divatlap tudósításai szerint március 15-e után gyakran volt spontán népgyűlés a Nemzeti Múzeum udvarán. Itt kaptak szót és mondtak köszönetet Pest városának a vidéki üdvözlő küldöttségek, ill. itt tájékoztatták az összegyűlteket a legújabb történésekről.
13. Benczúr János Széchenyi politikai nézeteit támogatta. Ezért többször szembekerült Kossuth-párti testvérével, Adolffal is. Adolf több évig írt a megyegyűlésekről Kossuthnak a Pesti Hírlapba, míg János a Jelenkor hasábjain fejtette ki Széchenyit és Dessewffy Emilt támogató politikai nézeteit.

Megyei Levéltár
Nyíregyháza

12 k32